

МЕШОВИТА ГРАБА
Miscellanea
НОВА СЕРИЈА КЊ. XXXII

ISSN 0350-5650

INSTITUTE OF HISTORY

MISCELLANEA

NEW EDITION Vol. XXXII

Editorial board

BILJANA MARKOVIĆ, NEDELJKO V. RADOSAVLJEVIĆ,
RADOMIR J. POPOVIĆ, VLADIMIR JOVANOVIĆ,
BOJANA KATIĆ-MILJKOVIĆ, LUDMILA KUZMICHEVA,
GABRIELLA SCHUBERT, LILIANA SIMEONOVA

Editor-in-chief

NEDELJKO V. RADOSAVLJEVIĆ

Belgrade

2011

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XXXII

Редакциони одбор
БИЉАНА МАРКОВИЋ, НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ,
РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ, ВЛАДИМИР ЈОВАНОВИЋ,
БОЈАНА КАТИЋ-МИЉКОВИЋ, ЉУДМИЛА КУЗМИЧЕВА,
ГАБРИЕЛА ШУБЕРТ, ЛИЛИАНА СИМЕОНОВА

Одговорни уредник
НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ

Београд
2011

Овај број *Мешовитне збирке - Miscellanea*
штампан је уз финансијску помоћ
Министарства просвете и науке Владе Републике Србије

САДРЖАЈ

Сима Ђирковић

СТУДИЈЕ О ДУШАНОВОМ ЗАКОНИКУ 2. Удвојени, раздељени и фрагментарни чланови Раковачког рукописа	9
Драгић М. Живојиновић АКТ ХИЛАНДАРСКОГ БРАТСКОГ САБОРА О ПРОДАЈИ АДЕЛФАТА	39
Биљана Марковић ЧЛАН О ШКОЛСТВУ У РУКОПИСИМА МЛАЂЕ РЕДАКЦИЈЕ ЈУСТИНИЈАНОВОГ ЗАКОНА	51
Ђуро Тошић, Невен Исаиловић БОГОЈЕ РАДИНЧИЋ ИЗ ГАЦКА – ДОМАЗЕТСТВО ИЗМЕЂУ СЛУЖБЕ (SERVITIUM) И ПОСИЊЕЊА (AFFILIATIO)	75
Марица Маловић Ђукић DEFORIS (DE FORIS) У КОТОРУ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ (15. ВЕК)	87
Невен Исаиловић ДВЕ ЂИРИЛСКЕ ИСПРАВЕ ИВАНА VI (АНЖА) ФРАНКОПАНА ОМИШАНИМА	101
Александар Крстић ДОКУМЕНТИ О УГАРСКИМ ПОСЕДИМА ДЕСПОТА ЂУРЂА ДАТИМ У ЗАЛОГ ЈОВАНУ ХУЊАДИЈУ 1444. ГОДИНЕ	125
Татјана Катић, Гордана Гарић Петровић ПОПИС ЗЕАМЕТА И ТИМАРА ОБЛАСТИ БРВЕНИК ИЗ 1477. ГОДИНЕ	157
Александар Јаковљевић ОСМАНСКА ТАПИЈА (TAPÛNÂME) МАНАСТИРА ВОЉАВЧА ИЗ 1538/9. ГОДИНЕ – ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ МАНАСТИРА	191

Срђан Катић, Драгана Амедоски ЗАКУПИ БЕОГРАДСКЕ И СМЕДЕРЕВСКЕ СКЕЛЕ И КАРЛОВАЧКОГ ХАСА СЕДАМДЕСЕТИХ И ОСАМДЕСЕТИХ ГОДИНА 16. ВЕКА	205
Татјана Катић, Срђан Катић ЗИМОВАЊЕ ОСМАНСКЕ ВОЈСКЕ У РУМЕЛИЈИ 1686/87. ГОДИНЕ	219
Исидора Точанац Радовић РЕЗОЛУЦИЈА ЦАРА КАРЛА VI ИЗ 1720. ГОДИНЕ	243
Владан Гавриловић ПОПИС ПОТИСКЕ ВОЈНЕ ГРАНИЦЕ ИЗ 1748. ГОДИНЕ	255
Недељко В. Радосављевић ДИПЛОМА МИТРОПОЛИТА ПАВЛА НЕНАДОВИЋА О ПРАВУ ДЕЧАНСКИХ МОНАХА НА ПРИКУПЉАЊЕ МИЛОСТИЊЕ ИЗ 1755.	281
Јелена Илић ОФИЦИРИ БАНАТСКЕ ЗЕМАЉСКЕ МИЛИЦИЈЕ 1757. ГОДИНЕ	289
Александра Вулетић СТАНОВНИЦИ ШАПЦА 1819. ГОДИНЕ	311
Мирјана Маринковић, Јована Шаљић ТУРСКА ПИСМА КНЕГИЊИ ЉУБИЦИ	325
Радомир Ј. Поповић ДВЕ БЕЛЕШКЕ ИЛИЈЕ ГАРАШАНИНА О РУСКИМ КОНЗУЛИМА У СРБИЈИ ДАНИЛЕВСКОМ И ЛЕВШИНУ	337
Јелена Пауновић – Штерменски ДВА БРИТАНСКА ДОКУМЕНТА ИЗ ЦАРИГРАДА О ПРОМЕНИ НА ПРЕСТОЛУ СРБИЈЕ 1860. ГОДИНЕ	349
Данко Леовац МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ ПРЕ И ПОСЛЕ ПРОМЕНЕ НА СРПСКОМ ПРЕСТОЛУ 1860. ГОДИНЕ	369

Милош Ковић БРИТАНЦИ И ХАЦИ-ЛОЈИНА РЕВОЛУЦИЈА: КОНЗУЛ ЕДВАРД ФРИМЕН О ПОБУНИ И ОКУПАЦИЈИ САРАЈЕВА 1878.	381
Петар В. Крестић ПИСМА ТОДОРА СТЕФАНОВИЋА ВИЛОВСКОГ СА ПУТОВАЊА У ДАЛМАЦИЈУ И ЦРНУ ГОРУ 1880. ГОДИНЕ	415
Момир Самарцић, Сара Самарцић ХАЈМЕРЛЕОВ ПРОЈЕКАТ ТАЈНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ИЗ 1881. ГОДИНЕ	451
Сузана Рајић ПИСМА КРАЉИЦЕ НАТАЛИЈЕ КОМОРНИКУ СИМОНОВИЋУ ИЗ 1891. И 1892. ГОДИНЕ	473
Биљана Вучетић ШКОЛОВАЊЕ ПИТОМАЦА МИНИСТАРСТВА ИНОСТРАНИХ ДЕЛА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ 1891. ГОДИНЕ	491
Ненад Миленовић ИЗВЕШТАЈИ ДЕЛЕГАЦИЈЕ СРБИЈЕ СА ДРУГЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ МИРА У ХАГУ 1907. ГОДИНЕ	507
Биљана Стојић ПОМОЋ БЕЛГИЈСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ ТОКОМ БАЛКАНСКИХ РАТОВА	529
Божица Младеновић, Милић Ј. Милићевић О БОРАВКУ СРПСКЕ ВОЈСКЕ НА КРФУ 1916. ГОДИНЕ	543
Божица Младеновић, Милић Ј. Милићевић КАЗИВАЊА РАДОША НИКОЛИЋА О ТОПЛИЧКОМ УСТАНКУ	553
Биљана Вучетић, Срђан Рудић ИЗ ПРЕПИСКЕ ВАТРОСЛАВА ЈАГИЋА И ВЛАДИМИРА ЋОРОВИЋА II ДЕО (1918-1921)	561
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	581
INSTRUCTIONS FOR CONTRIBUTORS	583

Божица МЛАДЕНОВИЋ
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за историју
Ниш

Милић Ј. МИЛИЋЕВИЋ
Историјски институт
Београд

О БОРАВКУ СРПСКЕ ВОЈСКЕ НА КРФУ 1916. ГОДИНЕ*

Апстракт: Приредили смо за штампу два новинска чланка из пера грчког посланика Теодора Велианитиса, објављена априла 1916. у „*Великој Србији*“. Првобитно, ови чланци су били објављени у листу „*Атина*“, одакле их је уредништво српског листа преузело и објавило у целини, учинивши их тако доступним и српским читаоцима. Оба новинска чланка посвећена су српској војсци и њеном боравку на Крфу у пролеће 1916. године.

Кључне речи: српска војска, 1916, Крф, Теодор Велианитис.

Порази аустроугарске војске на Церу и Колубари приморали су немачку Врховну команду да заповедништво у борби против Србије преузме у своје руке. У том циљу је почетком септембра 1915. у Плесу потписана војна конвенција којом је предвиђена заједничка офанзива немачких, аустроугарских и бугарских трупа са задатком да се окупи и

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* (Ев. бр. 177030).

уништи српска војска, како би се овладало правцем Београд – Ниш – Софија – Цариград, односно извршило спајање са савезничком Турском. За команданта коалиције одређен је немачки фелдмаршал Аугуст фон Макензен (1849-1945), већ прослављени командант на источном фронту, у чувеној офанзиви код Горлица.

Немачке и аустроугарске трупе започеле су офанзиву 6. октобра (по новом календару), форсирајући са севера Саву и Дунав. Неколико дана касније, у ноћи 13/14. октобра и бугарска Прва и Друга Армија започеле су напад са југа, на целокупном граничном фронту од Дунава до Дојранског језера.¹

Упркос снажном отпору српске војске, трупе Немачке и Аустро-Угарске ушле су 9. октобра у српску престоницу. Српска војска повлачила се током октобра и новембра према југу. Процењујући ситуацију, Врховна команда српске војске наредила је 24. новембра да се војска повуче преко Црне Горе и северне Албаније на обалу Јадранског мора.

Према плану, а с обзиром на тренутни распоред јединица, повлачење је предвиђено у три правца, односно групе. Северна група: Друга и Трећа Армија, трупе Одбране Београда и Прва Армија као заштитница требало је да одступа правцем : Пећ – Андријевица – Подгорица, за Скадар. Средња група којој је припадала Врховна команда, трупе Нових области и Моравска дивизија другог позива ишле би линијом Ђаковица – Везиров мост и Призрен – Љум кула ка Скадру и Љешу. Јужна група у саставу: Тимочка дивизија, Коњичка дивизија, Албански, Тетовски и Вардарски одред повлачила би се делом од Призрена преко Пишкопеје ка Дебру, а делом снага, са заузећем Гостивара и Прилепа, преко Дебра и Струге ка Елбасану, а одавде ка Драчу и Валони.²

Српска војска је са јадранске обале савезничким бродовима транспортована на острво Крф. Уследио је опоравак војника и првих дана априла српска војска била је спремна да изађе на фронт. Превожење српске војске на Солунски фронт, у организацији француске флоте, започело је 12. априла, а завршено крајем маја 1916. године.

Први број „*Велике Србије*“ чије чланке овде доносимо, објављен је у Солуну 8. априла 1916. године.³ Лист се могао наћи у продаји свакога

---

¹ Група аутора, *Први светски рат. Србија и Црна Гора*, књ. 1, Београд 1975, 175-180, 196-201.

² Исто, 223-232.

³ Дневник *Велика Србија* један је од три листа потпуно идентичног назива. Овај о коме овде говоримо, излазио је током 1916-1918., под покровитељством српског конзулата у Солуну. На месту његовог директора налазио се Алекса Јовановић,

дана после подне. Уредништво овог дневног листа обратило се читаоцима у уводнику: „Молимо читаоце да имају у виду, да је издавање новина на српском језику у Солуну скопчано с огромним тешкоћама. Ми се надамо, да ћемо у најкраћем времену располагати одабранијим техничким материјалом. Нарочито је тешко било сложити први број, који и нама служи као проба.“⁴ На страницама ових новина нашло се мноштво тада актуелних тема.

Текстови под називом *Слике са Крфа* и *Срби на Крфу*, објављени у седмом и осмом броју „*Велике Србије*“, дело су грчког посланика Теодора Велианитиса.⁵ Првобитно, текстови су били су објављени у грчком листу „*Атина*“ 6. и 7. априла, одакле их је десетак дана касније уредништво „*Велике Србије*“ преузело и објавило у свом листу, учинивши их тако доступним и српским читаоцима.

Прва од две централне теме Велианитисових написа, заступљена у оба ова новинска чланка, посвећена је управо српској војсци и њеном боравку на Крфу, у пролеће 1916. Тон његовог излагања одаје несумњиво дивљење како физичкој издржљивости до доласка, тако и испољеним моралним квалитетима током боравка на острву. Аутор пореди Србе и са својим саплеменицима наглашавајући да су управо ова два племена, за разлику од Бугара „била авангарда у борби која је препородила хришћански Исток“.

Друга Велианитисова тема, са становишта историјског извора, много је значајнија јер описује изглед Крфа под притиском огромног броја српских војника. Утростручење броја становника, након доласка више од 130.000 војника, како он наводи, створило је силне проблеме почевши од оних смештајних. На то се надовезао још већи проблем исхране пошто су српске трупе куповином исцрпеле све резерве хране, доводећи локално становништво практично на руб глади. На другој страни пак, предузимљив дух грчког становништва довео је истовремено и до силног богаћења, пошто је са доласком српских трупа притекло и знатно свежег новца чиме је отворена могућност за обављање низа шпекулативних послова. У опису овог стања, Велианитисови наводи, заиста су више него драгоцени.

док је дужност уредника обављао М. Тавуларић. Лист је доносио вести из земље и света, као и са фронта, а објављивао је и преписку избеглица и њихових породица у отаџбини. Уз ово, лист је доносио и књижевне прилоге, попут дела Иве Ћипика, Младена Ст. Ђуричића и других. Након рата, лист је, под називом *Стара Србија*, наставио излагање у Скопљу све до 1928. године. В. Ј. Д. Митровић, *Грађа за историју и библиографију српске периодике до 1920. године*, Београд, 1984, стр. 19.

⁴ *Велика Србија*, Читаоцима, бр.1, 8. април 1916, 1.

⁵ Теодор Велианитис, рођен 1863. у Пиреју, умро 1934. у Атине. За време Првог светског рата посланик у грчкој скупштини.

*Слике са Крфа, Теод. Велианитис*⁶

„На Крф је наишло седам Фараонових рана ових последњих месеци због врло убрзаног преноса српских трупа, које су се у опасности налазиле. Трупe су пренете раније но што су предузете потребне мере за обезбеђење идиличног острва од последица кантоновања војске, која је претрпела страховите муке у своме одступању ка албанској обали. Истину, рећи, губитке велике од куршума и граната аустро-немачких и бугарских није та војска претрпела. Нити су корпуси отсечени нити многобројни људи заробљени, да би парализовали везу и јединство војске.

Официри и војници спасени су, изгубили су само артиљерију и комору своју. То им је много отежавало тактичко повлачење, али није довело до расула армије, које су у поретку прешле целу Албанију, борећи се без престанка. Земља ова и сувише је сиротна и неспособна да и за један дан да хране за тако многобројну војску. Албанија је остала у свом протогоном стању. Три културе преко ње су прешле: стара јелинска, римска и византијска, али све три нису ублажиле обичаје нити ишта оставиле од свог финог духа, који оцртава грчко-латинско племе у та три периода.

Неродност земљишта, недостатак средстава, тешкоћа у комуникацијама довеле су у страشان положај српску војску. Глад јој је црпела снагу, болести су је десетковале. Не знам колико је хиљада тих храбрих људи оставило своје кости у ономе страшном маршу, али је војска у целини показала надчовечанску издржљивост и једну компактност и дисциплину, коју нису показале ни војске великих војничких држава у сличним приликама. Верујући у судбину, као што то Срби чине, и навикнути кроз векове на такве доживљаје, нити су се збунили нити кураж изгубили. Стигли су на Јадранске обале изнурени телесно, преморени зацело, у ритама, без обуће, са поцепаним униформама и свима знацима неописаних патњи, које потсећају на одступање Наполеона од Москве, али су стигли са пуном душевном храброшћу и убеђењем да поред њих спасених није изгубљена отаџбина њихова непријатељским упадом, већ да ће заостали борци ускоро постати осветници и ослободиоци земље прадедовске.

---

⁶ *Велика Србија*, бр.7, 17. април 1916.

Г. Гастон де Мезиер, који је пратио српску војску у њеном чувеном одступању, са неприкривеним дивљењем говорио ми је о тим људима. Чинила је на њега силан утисак дисциплина и храброст њихова по заузећу отаџбине њихове. Када су стигли, причао ми је, на обалу где су имали бити укрцани на бродове за Крф, били су мирни и хладнокрвни као да се није до краја одиграла сва ова трагедија у Србији, која је по упаду Германаца, Аустријанаца и Бугара одиграта на српском земљишту. Ништа нису знали о судби вароши, села, деце своје и милих својих. О судби њиховој могли су у осталом бити сигурни, нарочито после упада Бугара. Доцније се могло дознати да су им домови и имања опљачкана, а нејака деца умирала од глади у тренутку, кад су незграпни померански војници јели млеко и хлеб ових несретних створења. Такву судбу својих на дому предвиђали су они, и још гору претпостављали тамо где су Бугари прошли. Али нису подлегли неизмерном болу нити их је туга смрвила. Остали су апатични, не дајући израза болу пред пропашћу, али су им у души тињали осећаји мржње и освете.

Осећаји ови излили су се изненада у песми једној. Српско племе све несреће своје, све болове своје испољава у песмама. Неизоставни музички орган српског народа појавио се и у овој прилици и једне ноћи, као што ми причаше стари француски морнар, одјекнули су звуци гусле и мало после заталасала се ваздухом меланхолична арија. Војници су у хору певали неумрлу српску песму „Бој на Косову“, спевану пре много векова од непознатог брђанина трубадура, када је опет Србија преживела била сличне дане најезда и пропасти, а деца њена прибегла у горе и дубраве и одатле наставила кроз дуги низ година бескрајну борбу са освајачем.

Ништа лепше и ништа тужније није видео стари морнар од те слике тих војника који су укрцани на бродове што их имају однети далеко од отаџбине њихове оплакивали судбу њену, али уједно прорицали да имају наду, пошто зрна непријатељска нису саломила мишице њихове, да ће једног дана забости бајонете своје у срце непријатеља који су им погазили земљу прадедовску. Национални живот Србије такав је. Од смрти свога Цара Лазара ово племе није престало да се бори. У дугој пак ратничкој својој историји не једном, не два пут понизило је многобројније своје непријатеље. Тврдо верују да ће им се дати прилика да их понизе још једном.

Према српском племену гајим нарочиту љубав. Не зато што су и они као и ми претрпели исте јаде од истога освајача, већ зато што и они као и ми нису престали да се за све време робовања боре за своју слободу. И Бугари су такође потпали под јарам, али за четири стотине година нису дали знаке живота. И када је почетком прошлог века пламен обухватио

Исток, они су и даље остали робови, без и једног геста да свој јарам збаце. Нису поделили доживљаје Балканских народа, нису ништа учинили за своје ослобођење.

Срби са Грцима били су авангарда у борби која је препородила хришћански Исток.

Када сам половином фебруара стигао на Крф да ступим у изборну борбу, Французи су завршавали били пренос српских трупа. Говорили су ми да је слика тих војника чинила болан утисак. Многодневна глад изнурила је људе и коње толико да су изгледали као сенке. Умирање од изнурености је било велико. Природно, поцепани су били, и та спољашњост појачавала је бедност слике. Међутим, кад сам ја стигао на Крф, није било ни трага од те слике међу оним хиљадама војника, улогорених од Корациане до Мораитика. Као на позоришним даскама, тако се и у стварности све изменило и претстављало слику, која ни најмање идеје није давала о патњама оног јединственог одступања преко дивљих албанских планина.

Блага клима острва, где на сваком кораку поново оживљава Хомерова поезија, ванредно је утицала на ове људе. Само, убрзани пренос толике војске исцрпео је храну локалне потрошње и испразнио пијаци од свих намирница. По нужди, настао је недостатак у храни и глад је закуцала на врата домородаца.

Срби су првих дана одлично храњени депозитима хране на Крфу. Повратили су снагу и здравље, и крупна тела тих људи, лепих у сваком погледу, показала су се у својој мушкој лепоти. Зацело ништа нису узели силом, ништа отели ни реквирирали. Све су набавили плаћајући дупло, тродупло па често и четвородупло од обичне цене тих артикала. Али то не мења ствар, хране је било све мање на пијаци, и ми смо почели да гладујемо не налазећи више ни за какве паре ни литру меса. Било је дана када је становништво Крфа падало у очајање. Престао је сваки други разговор и само се о глади говорило. Наћи неколико јаја сматрало се за ретку срећу, а која литра бакалара за јело неоцењивог раскоша. Било је породица које су живеле о хлебу и чају. Када сам прекјуче описивао то стање једноме од чланова Владе да би га убедио да дозволи увоз стоке из Епира на изгладнело острво, учинило ми се да није потпуно схватио стање у коме се сада Крф налази. Предана потпуно великим спољашњим питањима, Влада тек сада дознаје у пуном обиму стање Крфа и покушава да га лечи. Али слике које претставља данашњи положај Крфа неизбрoјне су и не дају се исцрпети у једном фелџону“.⁷

---

⁷ Следи податак да је текст преузет из листа „Атине“ од 6. априла 1916. године.

Срби на Крфу, Теод./ор/ Велианитис⁸

„Писао сам вам јуче о хитњи са којом су српске трупе пренесене на Крф. Изгледа да је Француска тражила да буду пренете у Италију. Тамо би била лакша реорганизација и снабдевање војске: уз то и климат је ванредно подесан за поправку здравља војника, изнурених од патњи и глади. Али је Италија одрекла, те је Крф преко воље морао утростручити своје становништво. Број добеглица био је у несразмери са његовим простором и сретствима, тако да су становници Крфа од првог дана имали да сносе све незгоде и недостатке, који су неизбежни у таквим приликама.

Настала је после друга мука. Закупљене су све гостионице варошке, исто тако и куће, по цену фантастичну за Крф. Странац, који би у варош стигао, није могао наћи ни мишју рупу да се настани. Само пријатељском гостопримству имало се прибећи ако се није хтело остати на улици. Међутим, храна и друге животне намирнице ишчезле су, а ако је што спорадично и пристизало, попело се до недостижних цена. Водила се читава битка да се добије литра меса. Јаја се продавала по 30 лепта комад а поморанце, дивне поморанце Крфа, које је раније могао човек наћи 20 лепта туце, приликом мога доласка на Крф цењене су по 40 лепта комад, па и са овом ценом тешко их је било добити.

Ни сточарство, ни земљоделство, па чак ни море није могло ништа дати за исхрану становништва. Рибу нико није хтео окусити. Разнео се био глас да се рибе хране лешевима српских војника, који су умирали од колере и пегавог тифуса и бацани у море, те је сваки волео умрети од глади него јести рибу на тај начин угојену. Глад је дакле завладала и сви су о њој говорили, у осталом, била им је и на лицима исписана. Опседнуте вароши обилније су храњене но што се Крф данас храни. И док су становници Крфа гладовали у буквалном смислу речи, па и данас гладују, Француска је нашла начина да добегле на Крф Србе храни у сваком изобиљу.

Бродови су стизали сваког часа у пристаниште Крфа, вукући са четири стране света волове у закланом и смрзнутом стању. Са брзином на позоришној бини претворене су обале острва у неизбројна стоваришта, само су стоваришта и пијаце локалне потрошње остала и даље празна и дала нам да осетимо жацкање глади, док се десетине милиона приливал

---

⁸ *Велика Србија*, бр. 8, 18. април 1916. године.

на острво. Збиља, никад судба није била толико иронична према људима колико је то била према онима на Крфу, који су се богатали гладујући и свачега лишени.

—

Логоровање толике војске изменило је, природно, и локалне обичаје и развило жељу за брзим богаћењем. Велики број становника одао се трговачким предузећима. На брзу руку отворене су радње и све се претворило у мењаче, трговце и амбулантне продавце. Људи, па чак и деца, дали су се на посао чудне једне торбарске трговине обилазећи разне логоре војске и продавајући сваковрсне ствари. На тај начин развила се ситна трговина у огромним размерама; која доноси обилат ћар многобројним грађанима.

За време избора, по нужди и покрај свег страха од колере, свакодневно сам виђао већину од њих и слушао карактеристичне анегдоте о добити, коју је доносила та ситна трговина. Један мој суграђанин почео је посао само са три стодинарке, а већ после два месеца стекао је капитал од преко 10.000 драхми. Други један, само од новчане разлике, зарадио је још и више. У почетку папирни и сребрни српски динар ценио се 38 лепта, али после месец дана пео се постепено и коштао 93 лепта.⁹ Који су се били снабдели њима, а њих је било без броја, продали су их и стекли огромну добит. Видео сам децу од 15 година која су постала мењачи, и са лакоћом коју има Грк за изучавање страних језика, могла су та деца већ после првог месеца да се прилично споразумевају на српском језику.

С друге стране, Срби су били пуни новца. Сваки је војник донео коју хиљаду динара и траћио их са неком грозничавом манијом. Кафане, посластичарнице, крчме, пиваре, сва места за провођење, која су у осталом врло ретка на Крфу, била су пуна Срба од јутра па до мркла мрака. Како пак Срби преко мере воле слаткише, јели су по шест, седам и осам таквих за време једне седељке. Да ли их је многодневна глад, коју су препатили, начинила такве страшне „слаткоједе“ или је то у навици Срба? Не знам, али се томе чудило цео свет на Крфу, а највише посластичари који нису стизали да спреме довољно слаткиша и подмире српско гурманство.

---

⁹ Динар, драхма и остале валуте балканских земаља биле су усклађене према француском франку у омеру 1:1. Рат је као што се види овај однос потпуно пореметио.

Међу толиким врлинама српског народа треба истаћи његове две велике врлине: хришћанство и морално његово васпитање. Те врлине испољавају се не само у званичном раду, но и у обичајима и навикама његовог свакодневног живота. Крф је преплавило 130.000 војника.¹⁰ У вароши, по домовима грађана, смештено је пет хиљада људи. Чујте, дакле, господо, за читава три месеца нико није учинио никакву самовољу, никакво насиље, никакав неумесан поступак, никакво неморално дело. Једно јаје нису појели а да га скупо не плате, нису попили једну чашу пива а да не плате одговарајућу вредност. Ниједну жену нису дирнули нити су направили какав пачариз у вароши, као што то воле други да раде. Јесу ли то били окорели ратници који су изашли из страховите борбе, или младе девојке неког пансионата које су изашле у шетњу са својим учитељицама? Ово њихово морално васпитање, изгледа, произилази из чистих обичаја њихове земље, и поштовања које улива дубоки верски осећај, а којим је препуњена душа српског народа. Поштовање према жени неограничено је, и апсолутно немају опроштаја за увреду жене. Када је деди данашњег Краља Србије, чувеноме Карађорђу, предстао један прост грађанин и пожалио се да му је брат силовао ћерку, тај владар нашао је за право да осуди на смрт свога брата и да га после не помилује, налазећи да би се то косило са општим осећајима народа, по коме се увреда и одузимање части жене сматрали за светотатство.

Такве врлине не могу се похвалити да имају многе војске нај-културнијих држава у Европи.

Нико није видео српске војнике пијане да праве ларму по улицама Крфа. У том погледу српска војска чини најлепши утисак на Крфу, који је међутим некада био сведок другим жалосним призорима, а чији су јунаци били војници држава које данас држе скиптре светске културе“.

---

¹⁰ Стварни број заправо, био је знатно већи пошто је до априла 1916. пописано укупно 152. 000 избеглих војника и цивила.

**Božica Mladenović
Milić J. Milićević**

ON SERBIAN ARMY SOJOURN IN CORFU IN THE YEAR 1916

Summary

In April 1916, Greek deputy Theodore Velianitis has published two newspaper articles in the magazine “Athens” where he described the sojourn of Serbian army on the Greek island of Corfu during spring of the year 1916. Editorship of the Serbian magazine “Great Serbia”, which was published in Thessaloniki, took over and republished these two articles as a whole and made them available to Serbian readers. In the articles titled “Pictures from Corfu” and “Serbs in Corfu” two central themes can be distinguished: the Serbian army and its sojourn in Corfu in spring 1916 and the layout of the Greek island of Corfu under the pressure of an enormous number of Serbian soldiers.

Tone of the Theodore Velianitis’ exposure reveals his admiration for the physical endurance of the Serbian army until their arrival in Corfu and their moral qualities they expressed during their sojourn on the island. He stated that the population of Corfu has tripled, after the arrival of more than 130,000 soldiers of the Serbian army. This has caused many problem in different areas, like housing and nourishment. By purchasing food, Serbian troops have exhausted all food reserves and have led local residents to the brink of starvation. On the other hand, this have led to the futher enrichment of enterprising part of the Greek population. Velianitis’ statements and description of these conditions are precious.

Key Words: Serbian army, 1916, Corfu, Theodore Velianitis.

Чланак примљен: 15. 09. 2010.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

93/94 (497.11)

МЕШОВИТА грађа = Miscellanea / Одговорни
уредник Недељко В. Радосављевић. - 1956, књ. 1-
1990, књ. 20; Н.С. 2003, књ. 21-. - Београд (Кнез
Михаилова 36/II) : Историјски институт, 1956-1990 ;
2003- (Београд : Чигоја штампа). - 24 cm

ISSN 0350-5650 = Мешовита грађа - Историјски
институт (Београд)

COBISS.SR-ID 14717954